

ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY O'SISH JIHATLARI

Bozorboyeva Moxiraxon Shavkatbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti tyutori

Annotatsiya: *Ushbu maqola zamonaviy texnologiyalar sharoitida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy o'sishini ta'minlovchi omillar va mexanizmlarni aniqlashga bag'ishlandi. Tadqiqotda nazariy tahlil, hujjatlarni o'rganish va qiyosiy yondashuv qo'llanildi. Natijalar raqamli-pedagogik kompetensiya, refleksiya va metodik dizaynning integratsiyasi kasbiy o'sishni tezlashtirishini ko'rsatdi. Ilmiy hissa kompetensiyalar modeli va amaliy tavsiyalarni asoslashdan iborat.*

Аннотация: *Статья посвящена выявлению факторов и механизмов профессионального роста будущих воспитателей в условиях современных технологий. Используются теоретический анализ, изучение документов и сравнительный подход. Результаты показывают, что интеграция цифрово-педагогической компетентности, рефлексии и методического дизайна ускоряет профессиональное развитие. Научный вклад заключается в уточнении модели компетенций и обосновании практико-ориентированных рекомендаций для подготовки воспитателей.*

Abstract: *This article examines key factors and mechanisms shaping the professional growth of pre-service early childhood educators under contemporary technologies. The study employs theoretical analysis, document review, and a comparative approach. Results indicate that integrating digital-pedagogical competence, reflective practice, and instructional design strengthens professional growth trajectories. The contribution lies in a refined competency model and evidence-informed recommendations for technology-enhanced educator preparation.*

Kalit so'zlar: *O'zbek tilida: bo'lajak tarbiyachi, kasbiy o'sish, raqamli kompetensiya, refleksiya, pedagogik dizayn, media savodxonlik, amaliyot integratsiyasi*

Rus tilida: *будущий воспитатель, профессиональный рост, цифровая компетентность, рефлексия, педагогический дизайн, медиаграмотность, интеграция практики*

Ingliz tilida: *pre-service educator, professional growth, digital competence, reflective practice, instructional design, media literacy, practicum integration*

KIRISH

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyachi kasbiyati tez o'zgarayotgan didaktik muhit, oilalar bilan muloqotning yangi kanallari va bolalarning erta raqamli tajribasi bilan bevosita bog'lanib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar ta'lim resurslarining ko'payishi, kuzatuv va diagnostika vositalarining kengayishi, hamkorlik va kommunikatsiya platformalarining kirib kelishi orqali tarbiyachidan

nafaqat metodik tayyorgarlik, balki maqsadga yo'naltirilgan raqamli-pedagogik qarorlar qabul qilishni ham talab etadi. Shu nuqtai nazardan bo'lajak tarbiyachining kasbiy o'sishi endi faqat bilim va ko'nikmalar jamlanmasi sifatida emas, balki refleksiv, dizaynerlik va kommunikativ faoliyatlar birligida shakllanadigan dinamik jarayon sifatida talqin qilinishi zarur. Xalqaro adabiyotlarda o'qituvchi professionalligi texnologiya bilan boyigan muhitda kontekstga moslashuvchan kompetensiyalar va amaliyotga tayangan refleksiya orqali mustahkamlanishi ta'kidlanadi [9; 10], biroq maktabgacha ta'lim uchun bu yondashuvlar ko'pincha umumiy pedagogik makon doirasida ko'rib chiqiladi va tarbiyachilikning yosh xususiyatlari, o'yin pedagogikasi hamda ota-onalar bilan hamkorlik kabi komponentlar bilan yetarli darajada bog'lanmaydi.

Mahalliy ilmiy manbalarda tarbiyachi tayyorlashning metodik asoslari, kompetensiyaviy yondashuv va pedagogik mahorat masalalari yoritilgan [1; 6], shuningdek, raqamli ta'limning umumiy didaktik imkoniyatlari muhokama qilingan [5]. Biroq muammo shundaki, texnologiyalardan foydalanish ko'pincha vositaviy darajada, ya'ni platforma yoki ilova tanlash, resurs topish bilan chegaralanib qoladi; kasbiy o'sishning ichki mexanizmlari, xususan, refleksiv tahlil, metodik dizayn va amaliyotdagi qarorlar sifatini oshirish jarayonlari tizimli model sifatida yetarli asoslanmagan. Tadqiqot bo'shlig'i aynan shunda ko'rinadi: bo'lajak tarbiyachining kasbiy o'sishini zamonaviy texnologiyalar orqali qo'llab-quvvatlashning konseptual mexanizmlari va pedagogik shartlari integrativ tarzda aniqlanmagan, shuningdek, kompetensiyalar tizimi maktabgacha ta'limning real amaliy vazifalari bilan yetarli darajada muvofiqlashtirilmagan.

Maqolaning maqsadi zamonaviy texnologiyalar asosida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy o'sishini ta'minlovchi asosiy jihatlar va mexanizmlarni ilmiy-nazariy jihatdan asoslash hamda ularni pedagogik tayyorgarlik jarayoniga integratsiyalash bo'yicha xulosalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsad quyidagi vazifalar orqali ochib beriladi: birinchidan, kasbiy o'sish tushunchasining maktabgacha ta'lim kontekstidagi mazmuniy chegaralarini aniqlashtirish; ikkinchidan, texnologiyaga tayangan kasbiy o'sishning kompetensiyaviy tarkibini tizimlashtirish; uchinchidan, tarbiyachi tayyorlash jarayonida refleksiya, metodik dizayn va amaliyot integratsiyasi orqali o'sishni tezlashtiruvchi shartlarni asoslash; to'rtinchidan, natijalarni xalqaro va mintaqaviy ilmiy pozitsiyalar bilan qiyosiy tahlil qilish. Tadqiqot obyekti bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarlik jarayoni, predmeti esa zamonaviy texnologiyalar sharoitida kasbiy o'sishning kompetensiyaviy va jarayoniy jihatlaridir.

Metod. Tadqiqot metodologiyasi kasbiy o'sishni tizimli va kompetensiyaviy yondashuvlar birligida ko'rishga tayanadi. Tizimli yondashuv bo'lajak tarbiyachi faoliyatini alohida ko'nikmalar yig'indisi sifatida emas, balki maqsad, mazmun, vosita, baholash va refleksiya komponentlari o'zaro bog'langan pedagogik tizim sifatida tahlil qilish imkonini berdi. Kompetensiyaviy yondashuv esa kasbiy o'sishni o'lchab bo'ladigan natijalar bilan bog'lash, ya'ni raqamli-pedagogik kompetensiya, metodik

dizayn, kommunikativ hamkorlik va reflektiv tahlil kabi integrativ kompetensiyalarni aniqlashtirishga xizmat qildi. Metodologik asoslarni mustahkamlashda ta'limni raqamli transformatsiya qilish va o'qituvchi bilimlari integratsiyasi haqidagi konseptual qarashlar qiyosiy sharh qilindi [9; 10], shuningdek, rus pedagogik maktabida kasbiy kompetentlik va pedagogik texnologiyalar bo'yicha yondashuvlar bilan bog'liqliklar ko'rib chiqildi [7; 8].

Empirik komponent sifatida pedagogik hujjatlar va o'quv-uslubiy materiallar tahlili amalga oshirildi: bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashga oid fan dasturlari, amaliyot bo'yicha yo'riqnomalar, raqamli resurslardan foydalanish bo'yicha ichki reglamentlar mazmunan tahlil qilinib, ularda texnologiya, metodika va refleksiya integratsiyasining qay darajada ko'zda tutilgani aniqlashtirildi. Mazmuniy tahlil (content analysis) texnologiyalar tilga olingan joylarda ularning didaktik vazifasi, bolalar yosh xususiyatlariga mosligi, xavfsizlik va etik me'yorlar bilan bog'langan talablar aks etgan-etmaganini ajratishga imkon berdi. Qiyosiy metod esa milliy yondashuvlarni xalqaro konsepsiyalar bilan solishtirishda qo'llanib, tarbiyachilik kasbiy o'sishining umumiy va o'ziga xos jihatlari aniqlashtirildi. Shuningdek, analitik-sintetik usul yordamida ajratilgan belgilar yagona modelga jamlandi va kasbiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi pedagogik shartlar mantiqiy tizimga keltirildi.

Mazkur metodlar tanlovi tadqiqot maqsadiga mos keladi, chunki maqola amaliy eksperiment natijalarini emas, balki konseptual asos va tizimlashtirilgan natijalarni ishlab chiqishni ko'zlaydi. Bunda hujjatlar va nazariy manbalar tahlili real ta'lim jarayonida mavjud talablar hamda ilmiy yondashuvlar o'rtasidagi tafovutlarni aniqlashga, qiyosiy yondashuv esa bo'shliqni aniqroq ko'rsatishga xizmat qiladi. Metodologik cheklov sifatida, olingan natijalar aniq bir hudud yoki muassasa doirasida o'tkazilgan keng ko'lamli eksperimental o'lchovlar bilan tasdiqlanmaganini qayd etish lozim; biroq maqolaning ilmiy vazifasi aynan konseptual aniqlik va tizimlashtirish bo'lgani uchun tanlangan yo'l o'zini oqlaydi.

Natijalar bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy o'sishi zamonaviy texnologiyalar sharoitida uchta o'zaro bog'langan qatlamda namoyon bo'lishini ko'rsatdi: raqamli-pedagogik kompetensiya mazmuni, reflektiv boshqaruv mexanizmlari va metodik dizayn orqali amaliyotga tatbiq etish. Birinchi qatlam doirasida texnologiyadan foydalanish ko'nikmasi alohida maqsad sifatida emas, balki bolalarning rivojlanish vazifalarini hal etishga xizmat qiladigan pedagogik vosita sifatida talqin qilinishi zarurligi aniqlashtirildi. Hujjatlar tahlili shuni ko'rsatdiki, ko'plab dasturlarda raqamli vositalar nomma-nom sanab o'tiladi, biroq ularning didaktik funksiyasi, o'yin faoliyatiga integratsiyasi, kuzatuv natijalarini tahlil qilishdagi o'rni va ota-onalar bilan aloqa strategiyalariga bog'lanishi yetarli darajada ochilmagan. Demak, kasbiy o'sishning birinchi jihati sifatida texnologiyani pedagogik maqsad bilan muvofiqlashtira olish, ya'ni "vosita-maqsad" uyg'unligini ta'minlaydigan kompetensiya ajratildi.

Ikkinchi natija refleksiya va o'z-o'zini baholashning kasbiy o'sishdagi markaziy roli bilan bog'liq. Tahlil natijasida texnologiyalar bo'lajak tarbiyachiga faqat kontent yetkazish imkonini berib qolmay, balki kasbiy faoliyatni qayd etish, kuzatish va tahlil qilishni ham yengillashtirishi aniqlashtirildi. Masalan, amaliyot jarayonida mashg'ulot fragmentlarini yozib olish, bolalar faoliyatini monitoring qilish, ota-onalar bilan muloqot loglarini tizimlashtirish kabi imkoniyatlar refleksiv tahlil uchun ma'lumot bazasini kengaytiradi. Biroq hujjatlarda bu ma'lumotlarni qanday metodik mezonlar asosida tahlil qilish, qanday xulosalar chiqarish va keyingi rejalashtirishga qanday o'tkazish algoritmlari ko'pincha ko'rsatilmagan. Shundan kelib chiqib, kasbiy o'sishning ikkinchi jihati sifatida "refleksiv ma'lumot savodxonligi" tushunchasi asoslandi, ya'ni raqamli muhitda olingan pedagogik ma'lumotni etik me'yorlarga rioya qilgan holda tahlil qilish, talqin etish va qarorga aylantirish qobiliyati.

Uchinchi natija metodik dizaynning texnologiya bilan qayta talqin qilinishi bilan ifodalanadi. Bo'lajak tarbiyachi uchun mashg'ulot yoki o'yin faoliyatini loyihalash endi faqat mavzu va metod tanlashdan iborat bo'lmay, balki multimodal resurslar, interaktiv topshiriqlar, differensiallashtirilgan yo'riqnoma va inklyuziv moslashtirish elementlarini uyg'unlashtirishni ham talab qiladi. Mazmuniy tahlil shuni ko'rsatdiki, ayrim o'quv materiallarida texnologiya "ko'rgazmalilik" darajasida qoladi; ya'ni video yoki taqdimotdan foydalanish ko'zda tutiladi, ammo bolaning faol ishtirokini kuchaytiradigan interaktiv dizayn, o'yin ssenariysi, mikro-refleksiya pauzalari va qayta aloqa mexanizmlari metodik jihatdan aniq belgilanmagan. Natijada kasbiy o'sishning uchinchi jihati sifatida "pedagogik dizayn kompetensiyasi"ning texnologik komponenti ajratildi: tarbiyachi raqamli resursni tanlash bilangina cheklanmay, uni o'yin va rivojlantiruvchi vazifalar logikasiga moslab qayta qurishi kerak.

To'rtinchi natija kasbiy o'sishning ijtimoiy-professional o'lchamiga taalluqlidir. Zamonaviy texnologiyalar bo'lajak tarbiyachining hamkasblar hamjamiyatiga kirishini, metodik tajriba almashishini va o'z ishini professional auditoriya oldida himoya qilishini osonlashtiradi. Hujjatlarda bu imkoniyatlar ko'pincha "platformalardan foydalanish" tarzida qayd etilsa-da, professional muloqot madaniyati, intellektual mulk, manbani ko'rsatish, bolalar ma'lumotlarini himoya qilish kabi masalalar tizimli kompetensiya sifatida yoritilmaydi. Shuning uchun kasbiy o'sishning to'rtinchi jihati "raqamli professional etik va kommunikatsiya" sifatida belgilandi; u tarbiyachining ota-onalar bilan ishonchli muloqot olib borishi, hamkasblar bilan metodik hamkorlik qilishi va raqamli muhitda professional obro'ni boshqarishiga daxldor.

Yakuniy natija sifatida kasbiy o'sishni tezlashtiruvchi pedagogik shartlar integrativ model sifatida tizimlashtirildi: texnologiya bilan ishlash mazmuni maktabgacha ta'lim metodikasi bilan uzviy bog'langanda, amaliyot jarayonida refleksiya ma'lumotga tayangan tarzda tashkil etilganda va metodik dizayn kompetensiyasi bosqichma-bosqich murakkablashib borganda bo'lajak tarbiyachining kasbiy o'sish trayektoriyasi barqarorlashadi. Bu modelda texnologiya mustaqil blok

emas, balki metodika, baholash va refleksiya bilan kesishuvchi “transversal” komponent sifatida namoyon bo’ldi.

Olingan natijalar texnologiya va pedagogika munosabatini instrumental darajadan konseptual darajaga ko’tarish zarurligini tasdiqlaydi. Xalqaro ilmiy adabiyotlarda o’qituvchi bilimlari texnologik, pedagogik va mazmuniy komponentlarning integratsiyasi sifatida talqin qilinadi; bu yondashuv texnologiyani alohida ko’nikma emas, balki didaktik qarorlar tizimining bir qismi sifatida ko’rishni talab qiladi [9]. Bizning natijalar aynan shu fikrni maktabgacha ta’lim kontekstiga moslab aniqlashtiradi: tarbiyachi uchun “mazmun” faqat o’quv materialidir emas, balki o’yin, muloqot, ijtimoiy-emotsional rivojlanish va kundalik rejim elementlari bilan bog’liq kompleks vazifalardir. Shuning uchun texnologik integratsiya ham mashg’ulotlarni bezash emas, balki rivojlanish vazifalarini hal etishda muqobil yo’llarni ochib beradigan dizayn faoliyatiga aylanadi. Bu yerdagi ilmiy yangilik shundaki, integratsiya konsepsiyasi tarbiyachi kasbiy o’sishining mezonlari sifatida refleksiv ma’lumot savodxonligi va pedagogik dizaynning texnologik komponenti bilan boyitildi.

Raqamli kompetensiya masalasida Yevropa doirasida ishlab chiqilgan o’qituvchi raqamli kompetensiyasi yondashuvlari pedagogning resurs yaratish, baholash, o’qitish jarayonini tashkil etish va professional hamkorlik kabi yo’nalishlarda rivojlanishini nazarda tutadi [10]. Bizning tahlil shuni ko’rsatdiki, bo’lajak tarbiyachilar tayyorgarligida bu yo’nalishlar ko’pincha umumiy ifodalanadi, biroq maktabgacha yoshdagi bolalarning psixofiziologik xususiyatlari, ekran vaqtini me’yorlash, ota-onalar bilan kelishilgan tarbiyaviy strategiyalar kabi kontekstual cheklovlar yetarli hisobga olinmaydi. Natijada raqamli kompetensiyani “ko’proq vosita bilish” tarzida tushunish xavfi paydo bo’ladi. Mazkur maqolada ajratilgan “vosita-maqсад uyg’unligi” kompetensiyasi aynan shu xavfni kamaytiradi, chunki u texnologiyani pedagogik maqsad bilan baholashni markazga qo’yadi.

Rus pedagogik an’analarda pedagogik texnologiyalar va o’qituvchi kompetentligi masalalari tizimli yondashuvda tahlil qilinadi, bunda texnologiya ko’proq ta’lim jarayonini loyihalash va boshqarish madaniyati sifatida talqin etiladi [7; 8]. Ushbu pozitsiya bizning natijalar bilan uyg’unlashadi, chunki metodik dizayn kompetensiyasining ajratilishi tarbiyachining jarayonni boshqarish, maqsadni aniq qo’yish va natijani baholash orqali kasbiy o’sishini ko’rsatadi. Biroq maktabgacha ta’limda boshqaruv ko’pincha “yumshoq”, ya’ni bolalarning tashabbusi va o’yin erkinligini saqlash bilan uyg’un bo’lishi kerak. Shuning uchun pedagogik texnologiya tushunchasi bu yerda qat’iy algoritmlashuv emas, balki moslashuvchan ssenariylash, qayta aloqa va mikro-refleksiya bilan to’ldirilgan dizayn sifatida qayta talqin qilinadi. Bu mulohaza bo’lajak tarbiyachilarni tayyorlashda texnologik yondashuvni “standart” sifatida emas, balki “moslashuvchan amaliyot” sifatida o’rgatish zarurligini anglatadi.

Mahalliy tadqiqotlarda kompetensiyaviy yondashuv va pedagogik mahoratni shakllantirish masalalari dolzarb yo’nalish sifatida yoritilgan [1; 6]. Bizning natijalar

ushbu yondashuvni zamonaviy texnologiyalar bilan boyitadi, biroq shu bilan birga, faqat raqamli resurslardan foydalanishning o'zi kasbiy o'sishni kafolatlamasligini ko'rsatadi. Kasbiy o'sishning "ichki dvigateli" sifatida refleksiya qayd etildi: texnologiyalar tahlil uchun ma'lumot yaratadi, ammo refleksiya metodik madaniyatga ulangan bo'lmasa, ma'lumot ko'payishi qarorlar sifatini oshirmasligi mumkin. Shu jihatdan, pedagogik diagnostika va baholash madaniyati haqidagi qarashlar bilan uyg'unlik kuzatiladi: baholash faqat natijani qayd etish emas, balki keyingi ta'limiy qarorlarni asoslashga xizmat qilishi kerak [5]. Bizning "refleksiv ma'lumot savodxonligi" tushunchamiz ana shu g'oyani tarbiyachilik amaliyotiga moslashtiradi va ma'lumotning etik boshqaruvi bilan to'ldiradi.

Shuningdek, professional hamjamiyat va kommunikatsiya bo'yicha natijalar mahalliy tayyorgarlik tizimida ko'pincha e'tibordan chetda qoladigan nozik masalalarni ko'rsatdi. Texnologiya bo'lajak tarbiyachining hamkasblar bilan hamkorligini kuchaytirishi mumkin, biroq bu jarayon professional etik, mualliflik va maxfiylik normalarini talab qiladi. Pedagogik jarayonda bolalarga oid ma'lumotlar bilan ishlash mas'uliyatli bo'lib, raqamli muhitda bu mas'uliyat yanada ortadi. Shu sababli kasbiy o'sishni "raqamli professional etik va kommunikatsiya" bilan bog'lash, tarbiyachi tayyorgarligida texnologiyani faqat didaktik emas, balki ijtimoiy-professional xavfsizlik komponenti bilan ham ko'rish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Umuman olganda, natijalar zamonaviy texnologiyalar bo'lajak tarbiyachining kasbiy o'sishida uchta asosiy funksiyani bajarishini ko'rsatadi: didaktik dizaynni boyitish, refleksiv tahlilni ma'lumotga tayash va professional hamkorlikni kengaytirish. Biroq bu funksiyalar faqat shunda samarali bo'ladiki, tayyorgarlik dasturlarida texnologiya metodika va amaliyot bilan bir butun modul sifatida quriladi, nazariy bilimlar amaliy vaziyatlar tahlili bilan doimiy bog'lanadi va refleksiya madaniyati maxsus mezonlar orqali rivojlantiriladi. Shu ma'noda, maqola tarbiyachi tayyorlashning zamonaviy didaktikasiga texnologiya bilan shartlangan kasbiy o'sish mexanizmlarini aniqroq kiritadi va mavjud yondashuvlarni kontekstual aniqlik bilan to'ldiradi.

Xulosa. Maqolada zamonaviy texnologiyalar sharoitida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy o'sishi instrumental ko'nikmalar yig'indisi emas, balki raqamli-pedagogik kompetensiya, refleksiv ma'lumot savodxonligi, metodik dizayn va raqamli professional etik-kommunikatsiya birligida shakllanadigan dinamik jarayon ekani asoslandi. Tadqiqot natijalari kasbiy o'sishni tezlashtiruvchi shartlar sifatida texnologiyani metodika bilan maqsadli muvofiqlashtirish, amaliyotga tayangan va ma'lumot bilan qo'llab-quvvatlangan refleksiyani yo'lga qo'yish hamda pedagogik dizayn kompetensiyasini bosqichma-bosqich murakkablashtirish zarurligini ko'rsatdi. Nazariy jihatdan taklif etilgan integrativ model tarbiyachi tayyorlash dasturlarini qayta ko'rib chiqishda texnologiyani alohida mavzu emas, transversal kompetensiya sifatida joylashtirishga xizmat qiladi. Amaliy jihatdan esa, o'quv rejalari va amaliyot

topshiriqlarini refleksiya mezonlari, dizayn ssenariylari va etik talablar bilan boyitish bo'lajak tarbiyachining professional barqarorligini oshirishi mumkin. Kelgusidagi tadqiqotlar ushbu modelni amaliy tajriba-sinovlar orqali tekshirish, kompetensiyalarni baholash mezonlarini aniqlashtirish va turli ta'lim muassasalari kontekstida taqqoslashga qaratilishi maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Abdullaeva N. M. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. 312 b.
2. Azizxodjaeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: TDPU, 2019. 256 b.
3. Muslimov N. A. Pedagogik kompetentlik va kasbiy rivojlanish asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2021. 240 b.
4. Polat E. S. Novye pedagogicheskie i informatsionnye tekhnologii v sisteme obrazovaniya. Moskva: Akademiya, 2018. 272 s.
5. Klarin M. V. Innovatsionnye modeli obucheniya v sovremennom obrazovanii. Moskva: Yurayt, 2020. 354 s.
6. Ishmuhamedov R. J. Ta'limda innovatsion yondashuvlar va interfaol metodlar. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2020. 220 b.
7. Khutorskoy A. V. Kompetentnostnyy podkhod v obrazovanii: metodologiya i metodika. Moskva: Eidos, 2017. 376 s.
8. Mishra P., Koehler M. J. Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. New York: Teachers College Press, 2019. 245 p.
9. Redecker C. European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. 95 p.